

## บทที่ 5

### การเตรียมความพร้อมนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเข้าสู่อาชีพ

#### 1. การสร้างเสริมประสบการณ์ในด้านการเรียนรู้อาชีพของนักเรียน

การสร้างเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ เห็นความสำคัญของอาชีพ และเพื่อเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนที่จะออกสู่การทำงานอาชีพในสถานที่ทำงานจริง นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดให้กับนักเรียนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะในการทำงาน (Skill) และคุณลักษณะ (Attitude) ที่นักเรียนควรมีเพื่อให้งานอาชีพได้สำเร็จ โดยเริ่มจากกระบวนการต่อไปนี้

**1.1 การส่งเสริมให้นักเรียนได้ตระหนักรู้ในอาชีพ (Career Awareness)** ตั้งแต่ระดับปฐมวัย จนถึงระดับประถมศึกษา ด้วยการพานักเรียนไปดูบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในสังคม ชุมชน เพื่อให้ นักเรียนได้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของอาชีพที่มีต่อการดำรงชีวิต รู้ว่าคนเราทุกคนเกิดมาต้องมีอาชีพ หรือรู้จักการทำงานเพื่อมีรายได้ หาเลี้ยงชีพของตนเองและครอบครัว ไม่เป็นภาระแก่คนอื่น การสอน ทักษะการดำรงชีวิตด้วยการนำกิจกรรมด้านอาชีพมาให้นักเรียนได้ทดลองทำอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็น แนวทางในการสร้างความชื่นชอบในการทำงานให้นักเรียนจนติดเป็นนิสัยเมื่อโตขึ้น

**1.2 การสำรวจอาชีพ (Career Exploration)** ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเปิด โอกาสให้นักเรียนได้สำรวจ และเรียนรู้อาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน ในชุมชน ท้องถิ่น สถานประกอบการ และทดลองศึกษาเรียนรู้ในอาชีพต่าง ๆ เหล่านั้น ด้วยวิธีการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ศึกษา เรียนรู้อาชีพของพ่อแม่ และของชุมชน การสัมผัสกับอาชีพต่าง ๆ โดยโรงเรียนเปิดเป็นรายวิชาอาชีพ ให้นักเรียนได้ทดลองเรียนรู้ในช่วงสั้น ๆ หมุนเวียนไปในแต่ละภาคเรียน หรือปีการศึกษา เพื่อให้นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ได้ค้นพบอาชีพที่มีความเหมาะสมกับนักเรียน ก่อนที่จะเตรียมตัวสู่อาชีพนั้นต่อไป

**1.3 การเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ (Career Preparation)** สำหรับนักเรียนในระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยวิธีการ ดังนี้

1.3.1 จัดโปรแกรมหลักสูตรอาชีพ/รายวิชาเพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกฝนอาชีพ อย่างต่อเนื่อง

1.3.2 เรียนรู้และฝึกการตัดสินใจเลือกอาชีพที่ตนเองสนใจหรือมีความเหมาะสมกับ ศักยภาพของตนเอง

1.3.3 เรียนรู้งานอาชีพจากวิทยากรท้องถิ่น/แหล่งเรียนรู้/สถานประกอบการ

1.3.4 กิจกรรมอาชีพของห้องเรียน/อาชีพของหอนอน ให้นักเรียนได้เรียนรู้การทำงาน อาชีพและมีรายได้ในระหว่างเรียน

1.3.5 การจัดกิจกรรมตลาดนัดอาชีพในโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง

เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพที่นักเรียนเลือก หรือนักเรียน ครู และผู้ปกครอง มีความเห็นพ้องกันว่าเป็นอาชีพที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้สำหรับนักเรียน จากครูผู้สอนในโรงเรียน แบบเข้มข้น จากวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการฝึกประสบการณ์ทำงานในสถานที่ทำงานจริง หรือสถานประกอบการในชุมชน ขณะเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นต้น



**ภาพที่ 48, 49** การเสริมสร้างประสบการณ์ในการทำอาชีพโดยการจัดกิจกรรมจำลองสถานการณ์จริง และการนำนักเรียนออกฝึกการทำงานในสถานประกอบการ เป็นการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ ให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี

นอกจากฝึกฝนนักเรียนให้มีทักษะความสามารถในด้านอาชีพที่เลือกแล้ว ยังมีทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นและเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการทำงาน เป็นปัจจัยช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้การทำอาชีพได้สำเร็จที่ครูผู้สอนและผู้ปกครองต้องร่วมมือกันพัฒนาให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนและติดตัวไปก่อนจบการศึกษาเข้าสู่อนาคตของการทำงาน ซึ่งประกอบด้วย

**1. ทักษะการทำงาน** เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน รวมถึงนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาด้วยทักษะเหล่านี้ ได้แก่ การทำความสะอาดบ้าน ที่อยู่อาศัย การจัดเก็บสิ่งของให้เป็นหมวดหมู่ การซัก รีดเสื้อผ้า การพับเก็บผ้าอย่างถูกวิธี การประกอบอาหาร การทำความสะอาดภาชนะต่าง ๆ การรู้จักใช้เครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

**2. ทักษะการใช้ชีวิตในชุมชน** เป็นทักษะที่สำคัญที่ทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถดำรงชีวิตในชุมชนของตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากชีวิตการเป็นนักเรียนโดยส่วนมากนักเรียนจะพักอาศัย และดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียนมากกว่าใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนของตนเอง ตัวอย่างของทักษะนี้ ได้แก่ การซื้อของ การเดินทางโดยรถประจำทาง การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น การร่วมกิจกรรมของชุมชน การใช้บริการสาธารณะในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องรู้จักวิธีการขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นได้ด้วยเมื่อพบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น เมื่อหลงทาง เมื่อได้รับบาดเจ็บ เมื่อถูกรังแก เป็นต้น

**3. ทักษะในการใช้เงิน** นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีข้อจำกัดทางด้านทักษะ การคิดคำนวณ และทักษะการจำ ทำให้ไม่รู้ค่าของจำนวนเงินจึงเกิดปัญหาในการใช้จ่ายเงิน แม้กระทั่ง การรับเงินค่าจ้าง ค่าตอบแทน การซื้อการทอนเงิน การเก็บออม การฝากเงินธนาคาร สิ่งเหล่านี้ ถือเป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นอย่างยิ่ง ครูผู้สอน จึงควรเน้นการสอนทักษะที่เกี่ยวข้องในเรื่องการใช้เงิน การรู้จักจัดการเรื่องเงินที่ถูกต้อง เพื่อป้องกันการถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้อื่น

**4. การคบเพื่อน** นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาควรได้เรียนรู้เรื่องการสร้าง และการรักษาสัมพันธภาพกับเพื่อนด้วยกันทั้งเพื่อนที่พิการด้วยกันและเพื่อนที่ปกติก็ตาม โดยเฉพาะนักเรียน ที่อยู่ในช่วงของการเป็นวัยรุ่นมักจะให้ความสำคัญของเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ แต่ด้วยวุฒิภาวะและ ประสบการณ์ที่ยังไม่เพียงพออาจทำให้ตัดสินใจผิดพลาดคบเพื่อนที่ไม่ดีชักชวนไปกระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมได้ โดยเฉพาะเพื่อนที่เป็นคนปกติมักจะล่อลวงให้กระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้อย่าง โดยง่าย เนื่องจากข้อจำกัดในด้านการคิดวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งที่สมควรและไม่สมควรออกจากกันไม่ได้ จึงต้องอาศัยครูให้ความรู้ คำแนะนำเรื่องการคบเพื่อนให้กับนักเรียนอยู่บ่อย ๆ และสม่ำเสมอ และ ผู้ปกครองควรเอาใจใส่ให้คำแนะนำ และคอยสอดส่องเรื่องการคบเพื่อนแบบห่าง ๆ อย่างให้ความสำคัญ และสนใจ พร้อมให้ความช่วยเหลือในทันที นอกจากนี้ นักเรียนควรได้รับโอกาสเรียนรู้ทักษะที่จำเป็น ในการคบเพื่อน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การสร้างและการรักษาสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนและกับผู้อื่นด้วย เช่นกัน

**5. เพศศึกษาและความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง** นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ควรได้รับการสอนเรื่องเพศศึกษาตั้งแต่เล็ก แบบค่อยเป็นค่อยไป และควรได้เรียนรู้วิธีการจัดการกับตัวเอง เมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่น โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติตนเมื่อเกิดความรู้สึกเกิดอารมณ์ทางเพศ นักเรียนหญิง ควรได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องของการรักษาวลสงวนตัวตามขนบธรรมเนียมของคนไทย เห็นคุณค่า ของความเป็นเพศหญิง การรู้จักปฏิบัติตนที่ถูกต้องเมื่อคบเพื่อนต่างเพศ รวมไปถึงวิธีการหลีกเลี่ยง นักเรียนชายก็ควรได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องของความเป็นสุภาพบุรุษ ให้เกียรติเพศหญิง หลีกเลี่ยง พฤติกรรมคุกคามทางเพศต่อบุคคลอื่น รวมถึงการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมหรือวิธีการหลีกเลี่ยง ปัญหาเมื่อเกิดอารมณ์ทางเพศ เช่น การเล่นเกม เล่นดนตรี การวาดภาพ การทำกิจกรรมที่ตนเองชอบ หรือช่วยงานครู และผู้ปกครอง เป็นต้น

ทักษะต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้ง 5 ประการข้างต้นนับเป็นปัจจัยที่สำคัญนอกเหนือจากทักษะ ทางด้านอาชีพ จะทำให้การทำงานหรือการทำอาชีพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดีเมื่อประกอบรวมกับทักษะความสามารถในด้านการทำงาน หรือการทำ อาชีพที่นักเรียนมีอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่รับผิดชอบในเรื่องการจัดการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้รับการพัฒนาในทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการช่วยเหลือตนเองอย่างมีคุณภาพ และเต็มศักยภาพของนักเรียน ผู้ปกครองก็ต้องให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาส่งเสริม นักเรียนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนที่กล่าวมาเกิดผล สำเร็จตามต้องการ



**ภาพที่ 50** การให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน นอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะการทำงานแล้วยังเป็นการช่วยพัฒนาทักษะในการคบเพื่อนและมีลักษณะนิสัยรักการทำงานให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การทำงานเพื่อจบการศึกษา

## 2. การให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (Individualized Transition Service Plan : ITP)

นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาโดยส่วนมากจะพักอาศัยประจำอยู่ที่หอนอนของโรงเรียนที่จัดให้เป็นที่พักที่เปรียบเสมือนบ้านของตนเอง มีครูหอนอน พี่เลี้ยงหอนอนเป็นผู้คอยดูแลตลอด 24 ชั่วโมง ทั้งในเรื่องการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การกิน การนอน การให้ยาทาน การดูแลยามเจ็บป่วยไข้ เป็นต้น เมื่อนักเรียนเหล่านี้สำเร็จการศึกษาออกไปจะต้องละทิ้งชีวิตการเป็นนักเรียนที่คุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้ ไปสู่วิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างออกไปจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตในชุมชนของตนเอง การใช้ชีวิตในสังคมที่ต้องพบเจอกับผู้คนมากมายที่แปลกหน้า ชีวิตการทำงาน การเผชิญกับเหตุการณ์ปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวที่ต้องอาศัยการตัดสินใจเลือก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่นักเรียนที่จบการศึกษาออกไปจะต้องเผชิญด้วยตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นในขณะที่เขายังมีโอกาสใช้ชีวิตนักเรียนในโรงเรียนเขาจำเป็นต้องได้รับการเตรียมตัวที่จะเผชิญกับสิ่งเหล่านี้แต่เนิ่น ๆ จากทางโรงเรียนซึ่งกระบวนการในการเตรียมตัวให้นักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญาให้พร้อมที่จะก้าวไปสู่ชีวิตใหม่ที่ไม่คุ้นเคยนี้ เรียกว่า “การเปลี่ยนผ่าน (Transition)”

### 2.1 ความหมาย คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล

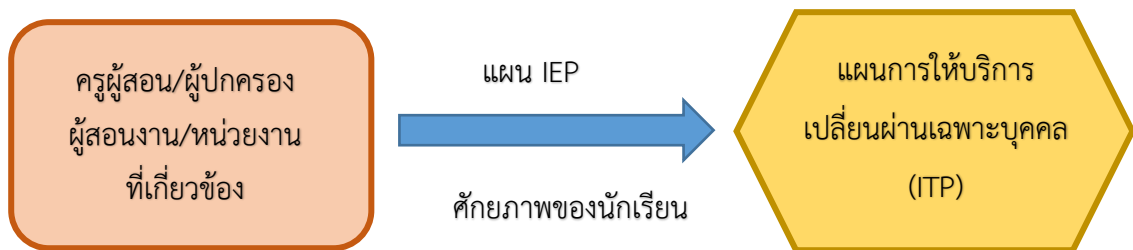
#### 2.1.1 ความหมายของแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล

การเปลี่ยนผ่าน (Transition) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสถานะจากพฤติกรรมของการเป็นนักเรียนมาเป็นบทบาทของผู้ใหญ่ในชุมชน ซึ่งรวมทั้งการจ้างงาน การดูแลบ้าน การเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสม และมีประสบการณ์ในด้านสัมพันธภาพทางสังคมและความพึงพอใจส่วนบุคคล (Council for Exceptional Children, 1993 A) สำหรับการเปลี่ยนผ่านที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในที่นี้ หมายถึงการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญาที่จะเปลี่ยนสถานะจากการใช้ชีวิตนักเรียนในโรงเรียนสู่สถานะการเป็นผู้ใหญ่ที่มีชีวิตพร้อมสำหรับการทำงานหรือประกอบอาชีพที่ตนเองถนัดหรือสามารถทำได้ด้วยตนเองเมื่อจบการศึกษาออกไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมหรือชุมชน

**แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (Individualized Transition Service Plan : ITP)** แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล หรือแผน ITP หมายถึง แผนเปลี่ยนแปลงรายบุคคล ที่เป็นแผนติดตาม ประเมินอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ซึ่งใช้เพื่อระบุผลลัพธ์ที่ต้องการและคาดหวังจากนักเรียนและครอบครัวเมื่อพวกเขาออกจากโรงเรียน รวมถึงการสนับสนุนที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุผลเหล่านี้ แผนนี้ได้รับการพัฒนาร่วมกันกับนักเรียน ผู้ดูแล ผู้สอนสายอาชีพที่ปรึกษาด้านการฟื้นฟูอาชีพและสมาชิกทีม IEP ปัจจุบันจะเป็นแผนอย่างละเอียดที่รวมถึงโอกาส การศึกษาระดับมัธยมศึกษา โอกาสการจ้างงาน โอกาสในการดำรงชีวิต ความต้องการทางการเงิน และรายได้ ความต้องการมิตรภาพและการขัดเกลาทางสังคม ความต้องการด้านการขนส่ง ความต้องการด้านสุขภาพและการแพทย์ (Council for Exceptional Children, 1993 B) หรือกระบวนการให้บริการสนับสนุนที่เน้นผลที่เกิดกับตัวคนพิการ โดยเน้นการช่วยเหลือให้คนพิการมีพัฒนาการทางวิชาการ และการใช้ชีวิตประจำวันในระหว่าง ที่มีการเปลี่ยนผ่านจากโรงเรียนหนึ่งไปสู่อีกโรงเรียนหนึ่ง หรือจากระดับชั้นหนึ่งขึ้นไปสู่ระดับชั้นที่สูงขึ้น รวมทั้งการศึกษาสายอาชีพ การฝึกประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตด้วยตนเองและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในฐานะผู้ใหญ่คนหนึ่ง (U.S. Department of Education, 2009)

การให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลส่วนใหญ่จัดเป็นรูปแบบของการช่วยวางแผนชีวิตเริ่มต้นช่วงระดับมัธยมศึกษา คือเริ่มต้นเมื่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนที่พิการ ประสบความสำเร็จทางด้านวิชาการ หรือการทำงานในด้านต่าง ๆ เช่น การเรียนต่อใน ระดับอุดมศึกษา การฝึกอาชีพ การทำงาน การศึกษานอกระบบ การบริการสำหรับการเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การดำรงชีวิตอย่างอิสระการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการบริการในระยะเปลี่ยนผ่านจะประสบความสำเร็จ ได้นั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันวางแผน การกำหนดแผนการปฏิบัติงาน และการประสานงานร่วมกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง

สำหรับแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในที่นี้ หมายถึง แผนการเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญาที่จะเปลี่ยนสถานะจากชีวิตนักเรียนในโรงเรียนสู่สถานะการมีชีวิตพร้อมในการทำงาน หรือประกอบอาชีพที่ตนเองถนัด หรือสามารถทำได้ด้วยตนเองเมื่อจบการศึกษาออกไป ตามความคาดหวังของนักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งเป็นแผนที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครอง ครูผู้สอน ผู้สอนงาน (Job Coach) ผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพ หรือสถานประกอบการ หน่วยงาน องค์กรในชุมชนร่วมกันวางแผนการให้บริการในระยะเปลี่ยนผ่าน ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP)



ภาพที่ 51 แสดงลำดับที่มาของแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (ITP)

### 2.1.2 คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับการแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล

ในการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลในที่นี้เป็นแผนการให้บริการที่ผู้เขียนได้ใช้สำหรับดำเนินการกับนักเรียนในโรงเรียนแพร์ปัญญาคุณ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นโรงเรียนเฉพาะความพิการที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เพื่อเปลี่ยนผ่านสู่การมีงานทำของนักเรียนเมื่อจบการศึกษาออกไป ฉะนั้น คำจำกัดความต่อไปนี้ จึงเป็นคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับคำที่ใช้ในแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลที่ใช้ในโรงเรียนเฉพาะความพิการเท่านั้น เพื่อสร้างความเข้าใจในการระบุลงในแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างถูกต้อง ดังนี้

#### 1) กลุ่มเป้าหมายของแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล

กลุ่มเป้าหมายของแผนนี้ คือนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - ม.6) ทุกคนในสถานศึกษาเฉพาะความพิการ

#### 2) ระดับความสามารถ หมายถึง ระดับความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

ตามสภาพปัจจุบันของนักเรียน โดยแยกเป็น 7 ทักษะ ดังนี้

##### 2.1) ทักษะการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน หมายถึง ระดับ

ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เช่น การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก (การหยิบของ การจับแท่งสี การมัดเส้นด้าย การร้อยลูกปัด ฯลฯ) การเล่นเกมตามกติกา การสร้างชิ้นงานที่ใช้การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เป็นต้น

##### 2.2) ทักษะสังคม พฤติกรรม และการดำรงชีวิตในชุมชน ประกอบด้วย

ทักษะต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1) ทักษะสังคม หมายถึง ระดับความสามารถทักษะที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่นทั้งบุคคลที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยได้อย่างมีความสุข รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น รวมทั้งให้ระดับความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ด้วย

2.2.2) พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่อยู่ในระเบียบ กฎ กติกาของสังคม ประเพณีและศีลธรรม รวมถึงพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมด้วย

2.2.3) ทักษะการดำรงชีวิตในชุมชน หมายถึง ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการมีบทบาทในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนโดยมีบทบาท เช่น มีส่วนร่วมในงานหรือกิจกรรมของชุมชน ช่วยงานทางศาสนา ร่วมงานของญาติ การไปซื้อของที่ตลาด ทำธุระใกล้บ้าน เป็นต้น

##### 2.3) ทักษะวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน หมายถึง ระดับความสามารถ

ทักษะวิชาการที่จำเป็นใช้ในการทำงาน เช่น การนับเลข การคิดคำนวณ การแยกประเภทสิ่งของ การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดทำรายงาน การใช้ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

##### 2.4) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับความพิการ หมายถึง ระดับความสามารถทักษะ

ที่จำเป็นใช้ตามความจำเป็น ที่เกิดขึ้นเนื่องจากความพิการ เช่น ทักษะการอ่านสัญลักษณ์รูปภาพ ทักษะการทำงานบ้าน การทำอาหารทานเองได้ ทักษะการจดจำเส้นทาง ทักษะการใช้เครื่องคิดเลข ทักษะการแต่งกาย เป็นต้น

## 2.5) ทักษะภาษาและการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ประกอบด้วย

2.5.1) ทักษะการฟัง หมายถึง ระดับความสามารถในการฟังของนักเรียนว่าเป็นอย่างไร เช่น สามารถเข้าใจในคำสั่งสั้น ๆ ได้ สามารถเข้าใจคำสั่งที่เป็นประโยคยาวได้ สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ เป็นต้น

2.5.2) ทักษะการพูด หมายถึง ระดับความสามารถในการพูดของนักเรียนว่าเป็นอย่างไร เช่น สามารถพูดคุยกับบุคคลทั่วไปได้ตามปกติ พูดจารู้เรื่อง สามารถพูดคุยสื่อสารแบบสั้น ๆ ได้พอรู้เรื่อง หรือไม่สามารถพูดจาสื่อสารเป็นคำที่มีความหมายให้สามารถเข้าใจได้ หรือเป็นไปไม่สามารถพูดได้ เป็นต้น

2.5.3) ทักษะการอ่าน หมายถึง ระดับความสามารถในการอ่านของนักเรียนว่าสามารถอ่านตัวหนังสือเป็นคำได้ หรือไม่ในระดับใด เช่น สามารถอ่านได้คล่องเสียงชัดเจน สามารถอ่านได้แต่ไม่คล่องเสียงเบา หรือไม่สามารถอ่านหนังสือได้เลย เป็นต้น

2.5.5) ทักษะการเขียน หมายถึง ระดับความสามารถในการเขียนของนักเรียนว่าสามารถเขียนได้หรือไม่ในระดับใด เช่น สามารถเขียนตัวอักษร ตัวเลข หรือคำต่าง ๆ ได้ดีตามปกติ สามารถเขียนตัวอักษร ตัวเลข หรือคำต่าง ๆ ได้ถูกต้องบ้าง ไม่ถูกต้องบ้าง สามารถเขียนตัวอักษรได้เฉพาะชื่อของตนเอง หรือไม่สามารถเขียนตัวหนังสือได้เลย เป็นต้น

## 2.6) ทักษะการช่วยเหลือตนเอง และสุขอนามัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

หมายถึง ระดับความสามารถในการช่วยเหลือตนเองของนักเรียนว่าเป็นอย่างไร เช่น สามารถเดินไปมาได้สะดวกด้วยตนเอง สามารถใส่ หรือถอดรองเท้าได้ด้วยตนเอง สามารถรับประทานอาหารเองได้ตามปกติ สามารถเข้าห้องน้ำได้ด้วยตนเอง เป็นต้น สุขอนามัยเกี่ยวกับการทำงาน เช่น เป็นคนรักสะอาด สามารถทำความสะอาดโต๊ะทำงาน หรือบริเวณที่ทำงานได้ สามารถทำความสะอาดห้องน้ำเองได้เมื่อใช้แล้ว สามารถจัดเก็บสิ่งของได้อย่างเป็นระเบียบ สามารถทำความสะอาดพื้นที่ เก็บสิ่งของ ทำความสะอาดเครื่องมืออุปกรณ์ได้ เป็นต้น

2.7) ทักษะอาชีพ หมายถึง ระดับความสามารถในด้านทักษะเกี่ยวกับอาชีพหรืองานที่ทำ ว่ามีความสามารถในระดับใด เช่น สามารถทำงานเองได้โดยไม่ต้องมีคนควบคุมดูแล สามารถทำงานตามคำสั่งได้เป็นอย่างดี แต่ต้องมีคนคอยดูแลอยู่ห่าง ๆ หรือในขณะที่ทำงานต้องมีคนคอยแนะนำวิธีการก่อนสักระยะจึงสามารถปล่อยให้ทำเองได้ เป็นต้น

3) ระดับความพร้อมด้านลักษณะนิสัยที่จำเป็นต่อการทำงาน หมายถึง ระดับความพร้อมด้านลักษณะนิสัยที่จำเป็นต่อการทำงาน เช่น การตรงต่อเวลา ความอดทน ความขยัน ความรับผิดชอบ ฯลฯ โดยแยกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

3.1) ลักษณะนิสัยที่มีความพร้อม คือ ลักษณะนิสัยที่นักเรียนมีความพร้อมอยู่ในปัจจุบัน เช่น ในกรณีที่นักเรียนสามารถรู้จักเวลาที่ต้องทำงานด้วยตนเอง มีความขยันในการทำงาน ลักษณะนิสัยที่มีความพร้อม ก็คือ การมีความรับผิดชอบ ถ้านักเรียนสามารถบริหารเวลาด้วยตนเองได้ ตื่นเองได้ ไม่เคยสาย ลักษณะนิสัยที่มีความพร้อม ก็คือ การตรงต่อเวลา เป็นต้น ถ้านักเรียนมีหลายข้อก็ให้ระบุตามความเป็นจริง

3.2) ลักษณะนิสัยที่ควรส่งเสริมและพัฒนา คือ ลักษณะนิสัยที่นักเรียนยังขาดความพร้อมในปัจจุบันและควรส่งเสริม พัฒนาต่อไป ซึ่งสิ่งนี้คือเป้าหมายแรกในการฝึกเพื่อให้นักเรียนเกิดความพร้อม

**4) ปัญหา (สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่เลือก) ของนักเรียนที่ควรรีบแก้ไข** หมายถึง ปัญหาซึ่งเป็นอุปสรรคหากนักเรียนเลือกเรียนอาชีพดังกล่าว ซึ่งจะต้องดำเนินการแก้ไขโดยด่วน เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลักและพื้นฐานของการเรียนรู้หรือปฏิบัติอาชีพ เช่น ครอบครัว สุขภาพ การปรับตัว พฤติกรรม เป็นต้น ซึ่งสถานศึกษาควรจัดลำดับในการจัดการกับอุปสรรคต่าง ๆ ในการฝึกอาชีพของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย

**4.1) ลักษณะของปัญหา** อธิบายลักษณะของปัญหาโดยมีข้อมูลที่ละเอียด เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจสภาพปัจจุบันของนักเรียน ตัวอย่าง เช่น “นักเรียนไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ มีพฤติกรรมทำร้ายร่างกายผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อนในชั้นเรียนทั้งเพื่อที่อ่อนแอกว่า และเพื่อนที่ตัวใหญ่กว่า นักเรียนใช้มีด และเท้าทำร้ายร่างกายเพื่อน ใช้สิ่งของรอบตัวทำร้ายเพื่อน เป็นบางครั้ง เมื่อครูประจำชั้นห้ามนักเรียนมั่งรื้อให้ แต่ยอมหยุดการทำร้าย แต่เมื่อพี่เลี้ยงหอนอน ห้ามนักเรียนไม่ยอมหยุดและอาละวาด พฤติกรรมนี้เกิดขึ้นตั้งแต่เข้าเรียนชั้นอนุบาลในโรงเรียนใกล้บ้าน” เป็นต้น

**4.2) สิ่งแวดล้อมที่เกิดปัญหาดังกล่าว** หมายถึง สภาพของสิ่งแวดล้อม ที่มักจะทำให้เกิดปัญหาที่กล่าวไว้ในข้อ **ปัญหา (สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่เลือก) ของนักเรียนที่ควรรีบแก้ไข** นั้น มักจะเกิดขึ้นตอนมีปัจจัยใดครบ เช่น ปัญหานี้มักเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน ตอนอยู่กับใคร มักมีเหตุการณ์อย่างไรก่อนเกิดปัญหา เป็นต้น ซึ่งครูประจำชั้นควรบันทึกปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กับนักเรียนโดยเฉพาะปัญหาด้านพฤติกรรม เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียน และปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญตามความจำเป็น

**4.3) สิ่งที่คาดว่าเป็นสาเหตุของปัญหาดังกล่าว** หมายถึง สิ่งที่สถานศึกษา คาดว่าเป็นสาเหตุของปัญหาที่กล่าวไว้ในข้อ **ปัญหา (สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่เลือก) ของนักเรียนที่ควรรีบแก้ไข** โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากชั้นเรียน ครอบครัว สถานที่ฝึกงาน และผู้เชี่ยวชาญ (แพทย์ นักจิตวิทยา)

**4.4) การสนับสนุน** หมายถึง การสนับสนุนของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่ควรให้กับนักเรียน เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวในข้อ **ปัญหา (สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่เลือก) ของนักเรียนที่ควรรีบแก้ไข** ได้แก่

4.4.1) การสนับสนุนที่ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน

4.4.2) การสนับสนุนที่ครูผู้สอน/โรงเรียนควรส่งเสริมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน

4.4.3) การสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

**4.5) เป้าหมายด้านการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน** แบ่งออกเป็น ดังนี้

4.5.1) เป้าหมายของผู้ปกครอง หมายถึง ความต้องการของผู้ปกครอง ที่คาดหวังต่อระดับความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้หรือฝึกอาชีพที่เลือกจากครูผู้สอน หรือทางโรงเรียน

4.5.2) เป้าหมายของครูผู้สอน หมายถึง เป้าหมายในการพัฒนานักเรียน ให้มีทักษะในการทำอาชีพที่เลือก บรรลุตามเป้าหมายของผู้ปกครองที่คาดหวังไว้กับทางโรงเรียน



4.5.3) เป้าหมายของสถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียนกับครูผู้สอนให้วางแผนในการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามความคาดหวังของผู้ปกครอง

## 2.2 กระบวนการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (Transition Planning)

กระบวนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลเป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ที่เกี่ยวข้องจากผู้ปกครอง และหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และการช่วยเหลือตามธรรมชาติภายในชุมชน เมื่อผู้ปกครองและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญา เข้าใจถึงความสำคัญของการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะวางแผนการให้บริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านเป็นขั้นตอนแบบขั้นบันได และกำหนดการให้การบริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน เช่นเดียวกับการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Plan) หรือ (IEP) ซึ่งโรงเรียนจะมีการจัดทำกำหนดการนัดประชุมเกี่ยวกับแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) จากข้างนอกที่มีส่วนร่วม เช่น เจ้าของสถานประกอบการ หรือเจ้าของร้าน สถานที่ที่จะเป็นที่รองรับการทำงานของนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องมาเข้าร่วมประชุมพร้อมกัน ซึ่งการทำงานเกี่ยวกับการวางแผนการบริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน มีดังนี้

**ช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น** ทีมแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) จะร่วมกันจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ประกอบด้วยเป้าหมายระยะยาว วัตถุประสงค์ระยะสั้น และระยะเวลาในการทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้เพื่อเป็นการให้บริการตอบสนองความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการบริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านว่า นักเรียนต้องการบริการอะไรบ้างที่จะช่วยให้ไปสู่เป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้ให้สำเร็จ โดยจะต้องเตรียมนักเรียนให้ดีที่สุด และตรงประเด็นกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ในอนาคต

**ช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย** ทีมแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) จะร่วมกันจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ประกอบด้วยเป้าหมายระยะยาว วัตถุประสงค์ระยะสั้น และระยะเวลาในการทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้เช่นเดียวกับช่วงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ได้มีการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (ITP) โดยมีรายละเอียดเป็นขั้นตอน ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติตามได้ เพื่อให้นักเรียนคนนั้นประสบความสำเร็จกับวัยการทำงานเมื่อจบออกไป และมีการติดต่อกับองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีข้อกำหนดทั่วไปเกี่ยวกับการให้บริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน โรงเรียนจะมีการวางแผนการให้บริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านอีกฉบับหนึ่ง และมีหน่วยงานจากองค์กรต่าง ๆ มาช่วยให้คำแนะนำ เพื่อให้ให้นักเรียนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ องค์กรหน่วยงานจากข้างนอกที่มาช่วยให้คำแนะนำ เช่น องค์กรที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพ องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม องค์กรเกี่ยวกับการจ้างงาน ศูนย์ที่ให้บริการเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างอิสระ กลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับนักเรียนพิการ กลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนานักเรียน บุคคลที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี บุคคลที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ องค์กรที่เกี่ยวกับการวางแผนการให้บริการในระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน เป็นต้น ซึ่งองค์กรต่าง ๆ นี้จะมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิและการให้การบริการแก่นักเรียน

สิ่งสำคัญที่จะทำให้กระบวนการให้บริการในระยะการเปลี่ยนผ่านประสบผลสำเร็จ คือ พิจารณาว่าผลที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ของการบริการสนับสนุนในระยะเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนคืออะไร ทำอย่างไรจะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว และวิธีการให้ผลการพัฒนานั้นคงอยู่

**กระบวนการและขั้นตอนของการวางแผนให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล** มีดังนี้

1) **ขั้นตอนที่ 1** การศึกษานโยบายและหลักการ เป็นการศึกษากฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ กฎหมายและพระราชบัญญัติทางการศึกษาของประเทศไทย การศึกษามีหลักเกณฑ์กำหนดให้นักเรียนพิการต้องมีแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) โดยแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลระบุถึงแนวทางจัดการศึกษาที่นำมาเชื่อมต่อกับการวางแผนการเปลี่ยนผ่านได้ ดังนั้น การวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านจึงสามารถทำควบคู่ไปกับการวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

2) **ขั้นตอนที่ 2** การร่วมกันให้คำปรึกษา การวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน จำเป็นจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้องมาประชุมให้คำปรึกษาร่วมกัน เพื่อวางแผนเป้าหมายในอนาคตตามความต้องการของนักเรียนพิการ และจัดหาทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

3) **ขั้นตอนที่ 3** กระบวนการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลไปสู่การวางแผนการนำไปใช้ และการติดตามผล

4) **ขั้นตอนที่ 4** การจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล เป็นแผนที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกับแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) โดยผ่านกระบวนการขั้นตอนที่ 1 - 3

การจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญจะต้องมีหลักการที่ชัดเจนซึ่งจะทำให้กระบวนการเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนพิการประสบความสำเร็จ Michael & Kristine (2012) ได้กล่าวไว้ในบทความในหนังสือชื่อ Handbook of Adolescent Transition Education for with Disabilities เกี่ยวกับหลักการที่ต้องคำนึงถึงสำหรับกระบวนการให้บริการเปลี่ยนผ่านในโรงเรียนที่ใช้เป็นแนวในการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนพิการที่อยู่ในช่วงชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือผู้พิการในวัยผู้ใหญ่ ได้แก่

1. การทำเรื่องการให้บริการเปลี่ยนผ่านควรจัดทำแต่เนิ่น ๆ
2. แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านจะต้องจัดทำครบวงจร
3. กระบวนการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านต้องคำนึงถึงความชอบ และความสนใจของนักเรียนพิการ
4. กระบวนการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านต้องพิจารณาจากฐานกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาความสามารถของนักเรียนพิการ โดยเริ่มจากจุดแข็งของนักเรียนพิการ
5. การมีส่วนร่วมของนักเรียนพิการทุกขั้นตอนมีความสำคัญและจำเป็นมาก
6. การมีส่วนร่วมของครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็นและขาดไม่ได้อย่างเด็ดขาด
7. กระบวนการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านต้องตอบสนองและอ่อนไหวต่อความหลากหลาย
8. การสนับสนุนและบริการเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ซึ่งทุกคนต้องได้รับการสนับสนุนและใช้บริการ

9. กิจกรรมที่ใช้ฐานของชุมชนจะทำให้เกิดประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างมาก
10. ความมุ่งมั่นและการประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก
11. จังหวะและเวลาที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญมากในการจัดแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านจากช่วงจบจากโรงเรียนออกมาสู่สังคมได้อย่างประสบความสำเร็จ
12. ระดับความจำเป็นในการจัดการให้บริการเปลี่ยนผ่านจะเกิดขึ้นสำหรับนักเรียนพิการที่มีข้อจำกัดอย่างหลากหลาย

### 2.3 บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการให้บริการเปลี่ยนผ่าน

ในการดำเนินการให้การเปลี่ยนผ่านให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลหรือทีมงานผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็ง เพราะทุกคนในทีมต่างมีบทบาทหน้าที่มีส่วนร่วมในดำเนินการให้บริการเปลี่ยนผ่านให้ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ในกระบวนการจัดทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน มีดังนี้

**2.3.1 บทบาทของนักเรียนพิการ** นักเรียนพิการถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการ เพราะการจัดทำแผนการให้บริการดังกล่าวก็เพื่อการให้บริการช่วยเหลือนักเรียนพิการให้ไปถึงเป้าหมายที่เขาต้องการ ดังนั้นนักเรียนพิการจึงเป็นศูนย์กลางของการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน และมีบทบาทสำคัญในกระบวนการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน เช่น มีบทบาทในการตัดสินใจในที่ประชุม โดยการสนับสนุนช่วยเหลือและเตรียมความพร้อมล่วงหน้า ระบุจุดแข็ง ความชอบ ความสนใจ และความต้องการของตนเอง โดยผ่านการพูดคุยโดยตรง หรือการสื่อสารทางเอกสาร แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) รูปภาพ คลิปวิดีโอ ฯลฯ หรือแม้แต่สามารถระบุบุคคลที่จะเข้าร่วมประชุมได้ด้วย

**2.3.2 บทบาทของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง** พ่อแม่ หรือผู้ปกครองเป็นบุคคลในครอบครัวของนักเรียนพิการที่มีส่วนสำคัญมากในการเน้นการให้แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลกับความต้องการและเป้าหมายของนักเรียนพิการ โดยมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เตรียมนักเรียนพิการให้เข้าร่วมประชุมอย่างมีความหมาย
- 2) เตรียมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ความสนใจด้านอาชีพ จุดแข็ง ความต้องการสนับสนุน ทักษะการใช้ชีวิตอย่างอิสระ
- 3) เข้าร่วมในการประชุมวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล การวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ
- 4) ระบุและเสนอชื่อบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัว เพื่อนนักเรียนพิการ สมาชิกองค์กรที่ให้บริการในชุมชนที่ควรเข้าประชุมการวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล และแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน
- 5) ร่วมกับนักเรียนพิการในการมีส่วนร่วมด้านการให้บริการเปลี่ยนผ่าน และการติดตามผลด้านการบริการต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยองค์กรที่ให้บริการและองค์กรในชุมชน

**2.3.3 บทบาทของสถานศึกษา** โรงเรียนถือเป็นจุดประสานงานและให้บริการเปลี่ยนผ่านแก่นักเรียนพิการ ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เตรียมนักเรียนพิการ และพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ให้มีบทบาทนำในกระบวนการทำแผนการจัดการศึกษารายบุคคล และแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน
- 2) เตรียมนักเรียนพิการทุกคนให้มีความพร้อมเพื่อให้กระบวนการให้บริการเปลี่ยนผ่านประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด
- 3) ช่วยให้นักเรียนพิการตัดสินใจในด้านความชอบ จุดแข็ง ความต้องการของตนเองในด้านเป้าหมายชีวิต
- 4) จัดให้มีการสนับสนุนครูผู้สอนงาน (Job Coach) เพื่อให้ความรู้ด้านการเตรียมความพร้อมในด้านการทำงานและให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่นักเรียนพิการ อีกทั้งสนับสนุนครูผู้สอนเพื่อให้ความรู้ ให้การฝึกอบรม วิชาการ งานอาชีพ สื่อ อุปกรณ์ และเวลาในด้านการจัดการเรียนการสอน
- 5) ช่วยนักเรียนพิการ พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง และทีมจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ในการพิจารณาการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลสำเร็จตามเป้าหมาย
- 6) ประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญ องค์กร หน่วยงานให้บริการ สถานประกอบการต่าง ๆ เพื่อให้แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลดำเนินการได้สำเร็จตามเป้าหมาย

**2.3.4 บทบาทของผู้เชี่ยวชาญ** การสื่อสารและความร่วมมือระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับครอบครัวของนักเรียนพิการ เป็นสิ่งจำเป็นมากในกระบวนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน ดังต่อไปนี้

- 1) **ผู้บริหารโรงเรียน** มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ การมีบทบาทนำ ให้แนวทางการทำงาน ให้การสนับสนุนครู นักเรียนพิการ และพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง รวมถึงการประสานความร่วมมือให้นักเรียนพิการและครอบครัว หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม การรวบรวมข้อมูล และการสร้างกลไกความร่วมมือ
- 2) **ครูประจำชั้น ครูฝึกอาชีพ ครูผู้สอน และครูการศึกษาพิเศษ** มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมความรู้ด้านทักษะวิชาการ ทักษะทางสังคม ทักษะอาชีพ ให้มีความเชื่อมต่อกับประสบการณ์ที่นักเรียนพิการจะนำไปใช้ในที่ทำงานหรือสังคม ชุมชน รวมไปถึงทักษะในการตัดสินใจด้วยตนเอง และทักษะการพิทักษ์สิทธิของตนเอง
- 3) **ผู้ประสานงานด้านการให้บริการเปลี่ยนผ่าน** หรือผู้ประสานงานการบริการ (The Transition Coordinator หรือ Service Coordinator) บทบาทของผู้ประสานงานด้านการให้บริการเปลี่ยนผ่านคือช่วยนักเรียนพิการด้านการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านและเชื่อมโยงนักเรียนพิการและครอบครัว กับทรัพยากรในโรงเรียน สถานที่ให้บริการหรือสถานที่ให้การทำงาน วางเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการติดตามผล และสนับสนุนอย่างต่อเนื่องหลังจากนักเรียนพิการเรียนจบ
- 4) **ครูแนะแนว** มีบทบาทสนับสนุนกระบวนการให้บริการเปลี่ยนผ่านได้มากในด้านการพัฒนาทักษะวิชาการ การจัดการตนเอง การเรียน การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน ทักษะทางสังคม ทักษะการสื่อสาร ช่วยนักเรียนพิการในด้านการวางแผนต่าง ๆ รวมถึงการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน
- 5) **นักจิตวิทยา** นักจิตวิทยาในโรงเรียนมีบทบาทในด้านจัดทำแบบประเมินผลด้านจิตวิทยาการศึกษาต่าง ๆ รวมถึงการให้คำปรึกษาด้านการศึกษา ให้คำแนะนำด้านการเรียนการสอน ให้คำแนะนำแก่ครูและพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง

6) **ทีมสหวิชาชีพ** ได้แก่ นักกายภาพบำบัด นักกิจกรรมบำบัด นักอรรถบำบัด และพยาบาล บุคลากรผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย จะมีส่วนช่วยนักเรียนพิการในด้านร่างกาย ในการดูแลสุขภาพ และให้คำปรึกษาแก่ครูผู้ประสานงานด้านการให้บริการเปลี่ยนผ่าน ผู้ประสานงานอาชีพ การจ้างงาน และนายจ้าง

7) **ผู้สอนงาน หรือ Job Coach** อาจเป็นครู หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งจากโรงเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน เมื่อนักเรียนพิการเริ่มออกฝึกการทำงานในสถานประกอบการจะต้องได้รับการสอนการทำงานตามภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบจากผู้สอนงานให้รู้จักกระบวนการ ขั้นตอนการทำงานตั้งแต่ต้นจนจบ รวมทั้งการสอนในเรื่องของการปฏิบัติตนในฐานะลูกจ้างที่ดี เพื่อนร่วมงานที่ดี การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบต่าง ๆ ที่ควรจะได้รับกับนายจ้าง หรือผู้จ้างงาน นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ที่ให้ความรู้แก่นายจ้าง หรือผู้จ้างงานเกี่ยวกับความเข้าใจในธรรมชาติของนักเรียนพิการ สิ่งที่ต้องปฏิบัติและพึงต้องระวังเกี่ยวกับนักเรียนพิการ สิ่งที่ต้องให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ตลอดจนวิธีการประเมินผล อีกทั้งยังเป็นผู้คอยประเมินผลในกระบวนการให้บริการเปลี่ยนผ่านร่วมกับนายจ้าง หรือผู้จ้างงาน และการประสานความร่วมมือระหว่างนายจ้าง หรือผู้จ้างงานกับทางโรงเรียน นักเรียนพิการ พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง และหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การให้บริการเปลี่ยนผ่านประสบความสำเร็จอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครู ผู้สอนงาน (Job Coach) ที่มีต่อการจัดทำแผนการให้บริการแผนเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (ITP) แก่นักเรียนพิการ ไว้ในข้อ 4.3 หน้า 92 - 93



**ภาพที่ 52** นักเรียนคือหัวใจสำคัญในการวางแผนการเปลี่ยนผ่านสู่อาชีพ ควรต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียนเป็นหลัก ภายใต้การยอมรับของผู้ปกครอง



**ภาพที่ 53** การวางแผนการเปลี่ยนผ่านสู่อาชีพของนักเรียน โรงเรียนต้องสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง และสถานประกอบการ ในการให้ความร่วมมือในทุกขั้นตอน

## 2.4 การประเมินเพื่อการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล

การประเมินนักเรียนพิการเพื่อการวางแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล จะทำให้ทราบถึงความต้องการ และความสามารถของนักเรียนพิการ ซึ่งอาจจะได้มาจากการทดสอบ การสังเกต จากผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ หรือการเก็บข้อมูลทางการแพทย์และสุขภาพของนักเรียนพิการจากทีมการแพทย์ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยในการพิจารณาว่านักเรียนพิการมีความต้องการทางการศึกษาพิเศษหรือไม่ มากน้อยเพียงใด บริการที่เกี่ยวข้องใดจะเหมาะสม ระดับความสามารถทางการศึกษา ความสนใจ กิจกรรมที่นักเรียนพิการชอบและทักษะทางสังคมในปัจจุบันของนักเรียนพิการคืออะไร และอยู่ในระดับใด และสิ่งที่จะช่วยตอบสนองความต้องการจำเป็นนั้นเพื่อให้นักเรียนพิการสามารถทำงานได้ หรืออยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้นั้นต้องทำอะไร และจะกำหนดเป้าหมายของนักเรียนพิการไปในทิศทางใด

แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน (ITP) มักจะนำมาใช้กับนักเรียนผู้บกพร่องทางสติปัญญา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในที่นี้ผู้เขียนขอ นำข้อมูลแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน (ITP) ของโรงเรียนแพรปัญญาคุณกุล จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผู้เขียนได้นำแผนมาใช้เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพนักเรียน โดยมีการประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (รายละเอียดของแผนได้แสดงไว้ในภาคผนวก ข หน้า 113)

### ส่วนที่ 1 ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนพิการ
- 2) ข้อมูลครอบครัว
- 3) ข้อมูลสุขภาพ
- 4) ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา
- 5) ระดับความสามารถ
  - 5.1) ทักษะการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน
  - 5.2) ทักษะทางสังคม พฤติกรรม และการดำรงชีวิตในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน
  - 5.3) ทักษะด้านภาษาและการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน (การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน)
  - 5.4) ทักษะการช่วยเหลือตนเองและสุขอนามัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน
  - 5.5) ทักษะวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน
  - 5.6) ทักษะอาชีพ
  - 5.7) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับความพิการ
- 6) ระดับความพร้อมด้านลักษณะนิสัยที่จำเป็นต่อการทำงาน
  - 6.1) ลักษณะนิสัยที่มีความพร้อม
  - 6.2) ลักษณะนิสัยที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

## ส่วนที่ 2 ประกอบด้วย

- 1) ปีการศึกษาที่ให้บริการเปลี่ยนผ่าน
- 2) เวลาให้บริการ
- 3) สภาพโดยรวมของนักเรียน
- 4) ความต้องการของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ
- 5) ความต้องการของผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของนักเรียน
- 6) ปัญหา (สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการมีงานทำ) ของนักเรียนที่ควรรีบแก้ไข
  - 6.1) ลักษณะของปัญหา
  - 6.2) สิ่งแวดล้อมที่เกิดปัญหาดังกล่าว
  - 6.3) สิ่งทีคาดว่าสาเหตุของปัญหา
  - 6.4) บริการและการสนับสนุนในการแก้ปัญหาดังกล่าว
- 7) เป้าหมายในการฝึกปีนี้
  - 7.1) ด้านสุขภาพ
  - 7.2) ด้านชีวิตประจำวัน
  - 7.3) ด้านวิชาการ
  - 7.4) ด้านสังคม มนุษย์สัมพันธ์ อารมณ์
  - 7.5) ด้านอาชีพ
- 8) บริการและการสนับสนุนที่จำเป็นต่อนักเรียนเพื่อบรรลุเป้าหมาย
  - 8.1) ด้านสุขภาพ
  - 8.2) ด้านชีวิตประจำวัน
  - 8.3) ด้านวิชาการ
  - 8.4) ด้านสังคม มนุษย์สัมพันธ์ อารมณ์
  - 8.5) ด้านอาชีพ
- 9) ประเมินการบริการและวิธีการสนับสนุนที่นักเรียนได้รับ
  - 9.1) ด้านสุขภาพ
  - 9.2) ด้านชีวิตประจำวัน
  - 9.3) ด้านวิชาการ
  - 9.4) ด้านสังคม มนุษย์สัมพันธ์ อารมณ์
  - 9.5) ด้านอาชีพ
- 10) แนวทางในการให้บริการและสนับสนุนนักเรียนในการฝึกปีต่อไป กรณีที่เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้เป็น แนวทางในการให้บริการและสนับสนุนนักเรียนในช่วงติดตามผล (Follow Up)
  - 10.1) ด้านสุขภาพ
  - 10.2) ด้านชีวิตประจำวัน
  - 10.3) ด้านวิชาการ
  - 10.4) ด้านสังคม มนุษย์สัมพันธ์ อารมณ์
  - 10.5) ด้านอาชีพ

แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (ITP) สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ของโรงเรียนแพร์ปัญญานุกูล จังหวัดแพร่ ที่กล่าวถึงข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการประเมินสถานะปัจจุบันของนักเรียน ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนที่ 1 ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลครอบครัว ข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ระดับความสามารถ ระดับความพร้อม ด้านลักษณะนิสัยที่จำเป็นในการทำงาน ส่วนที่ 2 เป็นการประเมินสภาพปัจจุบันของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลในการวางแผนเพื่อการทำงาน ที่บ่งบอกระยะเวลาปีการศึกษา ของการเริ่มใช้แผนการให้บริการเปลี่ยนผ่าน สภาพความต้องการโดยรวมของนักเรียนเกี่ยวกับอาชีพ สภาพปัญหาที่มักเกิดขึ้นกับนักเรียนเป้าหมายในการฝึกของปีที่ระบุ ที่เกี่ยวกับด้านต่าง ๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน ความต้องการในบริการและการสนับสนุนที่จำเป็นในด้านต่าง ๆ วิธีการประเมิน ตลอดจนแนวทางในการให้บริการและสนับสนุนในปีต่อไป จากทางโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้อมูลทั้ง 2 ส่วน จะมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเป็นผู้ประเมิน ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง นักจิตวิทยา แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านกายภาพบำบัด หน่วยงานที่ให้บริการ ที่จะร่วมกันให้ข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญา เพื่อให้การให้บริการแผนเปลี่ยนผ่านสำหรับนักเรียนได้บรรลุตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

### 3. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลประสบความสำเร็จ

ในการให้บริการเปลี่ยนผ่านให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จากชีวิตวัยรุ่นในโรงเรียนสู่วัยการใช้ชีวิตทำงานในองค์กรหรือในชุมชนนั้น นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจำเป็นต้องมีทักษะและความสามารถในการด้านต่าง ๆ ดังนี้ (Wehman, 2006)

#### 3.1 ความรับผิดชอบส่วนบุคคล

เกี่ยวข้องกับการควบคุมตนเองในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดการการเงิน การออม และการตรงต่อเวลา ซึ่งทำให้บุคคลนั้นสามารถใช้ชีวิตได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามหากไม่ได้รับการสอนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะไม่สามารถทำทักษะเหล่านี้ได้ดี ดังนั้น ผู้ปกครองและบุคลากรวิชาชีพต้องร่วมมือกันในการสอนทักษะเหล่านี้ด้วย ไม่ใช่ให้ความสำคัญกับทักษะทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว

#### 3.2 ความมุ่งมั่นที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเองและการพิทักษ์สิทธิ์ของตน

คนส่วนใหญ่มีโอกาสพัฒนาทักษะการเลือก การตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการตั้งเป้าหมายในชีวิตของตนเองตั้งแต่เล็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เช่น การได้รับมอบหมายจากครู หรือพ่อแม่ ให้มีความรับผิดชอบมากขึ้นและมีอิสระเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทักษะเหล่านี้บุคคลทั่วไปจึงเข้มแข็งทำให้บุคคลเหล่านั้นมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเอง ส่วนการพิทักษ์สิทธิ์ของตนนั้นมักพัฒนามาจากความมุ่งมั่นที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเอง เมื่อบุคคลนั้นมีความมุ่งมั่นและความกล้าที่จะลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิของตนได้



การสอนให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้มีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเองและรู้จักพิทักษ์สิทธิ์ของตนได้นั้น จำเป็นที่จะต้องได้รับการให้ความรู้ และฝึกฝนทักษะความสามารถ หรือทักษะที่จำเป็นจากครู พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง และได้รับโอกาสในการแสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะดำเนินชีวิตด้วยตนเองอยู่เสมอ ๆ ทั้งในโรงเรียนและชุมชนที่อาศัยอยู่ ดังนั้นบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถทำในสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีความทะเยอทะยานและความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ ย่อมมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากกว่าคนที่มีทักษะเหล่านี้้อย (Agran, Alper, & Wehmeyer, 2002 อ้างใน กุลยา ก่อสุวรรณ และยุวดี วิริยางกุลม, 2561)

### 3.3 ความสามารถทางสังคม

ถึงแม้ความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์ พูดคุยกับผู้อื่น การรู้มารยาท และกาลเทศะ เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา แต่มักพบว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาส่วนใหญ่มีปัญหาด้านทักษะสังคม เช่น ไม่ทราบว่าจะควรปฏิบัติกับใคร อย่างไร เป็นต้น อันที่จริง ทักษะทางสังคมเป็นเรื่องยากเพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นสถานะของบุคคลที่เราติดต่อด้วย เวลา สถานที่ วัฒนธรรม และอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น เมื่อเวลาแตกต่างกัน บุคคลแตกต่างกัน สถานที่แตกต่างกัน หรือวัฒนธรรมและสังคมแตกต่างกัน การปฏิบัติก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย ครูผู้สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจึงต้องสอนพฤติกรรมที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ โดยอาจใช้บทบาทสมมติ การทำเป็นตัวอย่าง การให้คำแนะนำให้คำปรึกษา และที่สำคัญที่สุดคือการให้นักเรียนได้มีโอกาสในการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

### 3.4 ความสามารถทางอาชีพ

เป้าหมายในการใช้ชีวิตในชุมชนสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา คือสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ดังนั้น การมีงานทำ และการมีรายได้ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้จึงจะมีอิสระทางการเงินอย่างแท้จริง ครูจึงต้องค้นหาความสนใจและความสามารถด้านอาชีพของนักเรียนแล้วสอนทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพนั้น นอกจากนี้หากบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีทักษะด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้อินเทอร์เน็ต การใช้อีเมล ก็ย่อมจะเป็นช่องทางที่ช่วยให้เขาทำงานได้ดีขึ้น ดังนั้น โรงเรียนจึงไม่ควรมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนทางด้านทักษะวิชาการมากเกินไปมากกว่าที่จะสอนทักษะอาชีพ ทักษะในการทำงาน ให้กับนักเรียน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การทำงาน หาเลี้ยงชีพตนเองได้เมื่อจบออกไปสู่สังคม หรือใช้ชีวิตในชุมชน

### 3.5 การศึกษาหลังขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เป็นทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นอย่างมาก เพราะจะช่วยให้ได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งไม่ได้หมายถึงการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือระดับที่สูงขึ้นจากสถาบันการศึกษาเพื่อให้ได้รับปริญญาแต่อย่างใด แต่อาจเป็นการศึกษาในหลักสูตรระยะสั้นตามความสนใจในด้านงานอาชีพ หรือลักษณะงานที่เป็นงานอดิเรกที่ชอบ ซึ่งการเรียนรู้ด้วยวิธีการนี้จะช่วยให้ได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาขาดหายไป และยังทำให้มีโอกาสได้พบได้รู้จักเพื่อนใหม่ ฝึกฝนการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น และขยายเครือข่ายตนเองเพื่อประโยชน์ในอนาคตอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่จะช่วยให้การให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคลสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาประสบความสำเร็จได้ทั้ง 5 ประการนั้น ผู้ที่มีส่วนสำคัญที่สุดในทุกขั้นตอนก็คือครูผู้สอน หรือโรงเรียน ที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะที่จำเป็นเหล่านี้ขึ้นในตัวนักเรียนให้ได้ ถึงแม้จะเป็นงานที่ยากลำบากแต่หากครูทุกคนให้ความร่วมมือกันให้ความรู้ พัฒนาทักษะความสามารถนักเรียนไปในแนวทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เชื่อว่าจะสามารถทำให้นักเรียนมีทักษะทั้ง 5 ประการ ที่จะเป็นเครื่องช่วยนำพาให้นักเรียนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตอิสระได้ด้วยตนเองตามเป้าหมายของแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านได้ในที่สุด



ภาพที่ 54, 55 โรงเรียนหรือครูผู้สอน ช่วยส่งเสริม ให้ออกาสนักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกันอยู่เสมอ เป็นปัจจัยช่วยทำให้แผนการเปลี่ยนผ่านนักเรียนเข้าสู่งานอาชีพประสบความสำเร็จได้

#### 4. การจัดหางานและการสอนการทำงานให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

##### 4.1 การจัดหางานและการสอนการทำงานของครูผู้สอนงาน (Job Coach)

ในการจัดหางานที่เหมาะสมและสอนการทำงานให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานั้น ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ ครูฝึกอาชีพ หรือครูผู้สอนงาน (Job Coach) ซึ่งถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมอาชีพ ที่ให้การสนับสนุนแก่นักเรียนพิการที่เข้าทำงานแล้วกับผู้ประกอบการที่จ้างงานนักเรียนผู้พิการ โดยจะเข้าไปในสถานประกอบการในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และร่วมมือกับบุคคลในสถานประกอบการ เพื่อให้เด็กเรียนพิการสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

##### หน้าที่ของครูผู้สอนงาน (Job Coach)

- 1) การสอนงานให้กับนักเรียนพิการในสถานที่ทำงานโดยตรง
- 2) การสอนมารยาททางสังคมให้กับนักเรียนพิการที่เข้าทำงาน
- 3) การค้นหาที่เหมาะสมให้กับนักเรียนพิการ และการปรับเนื้อหา งาน สิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับการทำงานของคนพิการ (Job Matching)
- 4) การปกป้องสิทธิของนักเรียนพิการ
- 5) การสร้างเครือข่ายในการสนับสนุนนักเรียนพิการในสถานประกอบการ (Natural Support)
- 6) การติดตามการทำงานของนักเรียนพิการ
- 7) การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 8) การสนับสนุนผู้ประกอบการ

จากภาระหน้าที่ดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ควรต้องผ่านการอบรมและมีประสบการณ์ในการส่งเสริมอาชีพของนักเรียนพิการมาก่อน

### ขอบเขตในการทำงานของครูผู้สอนงาน (Job Coach)

นักเรียนพิการ ผู้ปกครอง (ครอบครัว) และผู้ประกอบการมักหวังว่าครูผู้สอนงาน (Job Coach) สามารถแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง แต่ทั้งนี้ ทุกฝ่ายควรช่วยกันแก้ปัญหาและมีความเข้าใจตรงกันกับ 3 ข้อ ดังต่อไปนี้ ก่อนที่จะมีการทำแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (ITP)

- 1) นักเรียนพิการและผู้ประกอบการต้องการการสนับสนุนอย่างไรบ้าง
- 2) การสนับสนุนที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) สามารถให้ได้นั้นมีอะไรบ้าง
- 3) ความต้องการสนับสนุนในข้อที่ 1 และการสนับสนุน ในข้อที่ 2 ตรงกัน หรือไม่

นอกจากนี้ ก่อนที่จะเริ่มใช้ระบบการสอนงานจากครูผู้สอนงาน (Job Coach) แต่ละฝ่าย ควรพิจารณา 3 ข้อ ต่อไปนี้ ว่าควรใช้ หรือไม่

1) ความพร้อมของนักเรียนพิการ ว่าอยู่ในระดับที่สามารถเริ่มทำงานได้ หรือไม่ เช่น แรงจูงใจ สุขภาพ ความสามารถในการทำงาน ความสามารถในการเดินทาง ความอดทน ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ควรทดสอบในสถานที่ทำงานจริง บางทีคนที่สามารถทำงานในร้านค้ากิจการ เพื่อสังคมของโรงเรียนได้ดี แต่เมื่อออกไปทำงานในสถานประกอบการแล้วไม่สามารถปรับตัวได้

2) การมีประเภทของงานที่นักเรียนพิการสามารถทำได้ในสถานประกอบการที่เลือกทำงาน ควรตรวจสอบว่ามีงานที่เหมาะสมกับนักเรียนพิการหรือไม่ ปริมาณงาน ลักษณะงาน เนื้อหางาน เกณฑ์การทำงาน ที่ผู้ประกอบการตั้งไว้นั้นเหมาะสมหรือไม่ ถึงแม้ว่าในขณะนี้ยังไม่มีงานที่นักเรียนพิการสมัครได้ แต่วันข้างหน้าน่าจะสามารถทำได้หรือไม่ ความเป็นไปได้ในการมีอาชีพมีมากน้อยเพียงใด

3) ความพร้อมของผู้ประกอบการในการสนับสนุนนักเรียนที่พิการ ว่ามีความพร้อมในการจ้างงานนักเรียนพิการเข้าทำงานหรือไม่ ผู้ประกอบการพร้อมที่จะปรับเนื้อหาและสิ่งแวดล้อมของสถานที่ทำงานให้สอดคล้องกับลักษณะและความสามารถของนักเรียนพิการหรือไม่ บุคคลในสถานที่ประกอบการร่วมกันสนับสนุนนักเรียนพิการหรือไม่ มีแนวโน้มที่จะพึ่งแต่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) หรือไม่

#### 4.2 ขั้นตอนการจัดหางานและการสอนการทำงานของครูผู้สอนงาน (Job Coach)

ในการจัดหางานที่เหมาะสมและสอนการทำงานให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานั้น ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ควรจะดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ (Griffin & Targett, 2006 อ้างใน กุลยา ก่อสุวรรณ และยุวดี วิริยางกุล, 2561)

1. ในขั้นตอนแรก ครูคัดเลือกงานที่นักเรียนชอบและสามารถทำได้
2. เมื่อครูทราบถึงความชอบ ความสนใจ และความสามารถของนักเรียนแล้ว ครูควรทำรายการของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อติดต่อบริษัทในการพูดคุย สัมภาษณ์ หรืออาจขอให้นักเรียนได้ทดลองทำงาน ซึ่งครูอาจติดต่อเครือข่ายผู้ปกครอง เพื่อนฝูง หรือเครือข่ายอื่น ๆ
3. กฎหมายกำหนดให้นายจ้างที่มีลูกจ้างจำนวน 100 คน ต้องรับบุคคลที่มีความบกพร่องเข้าทำงานอย่างน้อย 1 คน ไม่เช่นนั้นบริษัทต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่า นายจ้างอาจเปิดรับนักเรียนที่มีความบกพร่องเข้าทำงานด้วยการนำนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเข้ามาชมการทำงานก็เป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างได้พูดคุย แนะนำนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเกี่ยวกับการทำงานด้วย

4. ครูควรวิเคราะห์ขั้นตอนการทำงานอย่างละเอียด และบันทึกงานที่ต้องทำเป็นประจำ และงานที่ควรได้รับการเสริมแรง ในขั้นตอนนี้ครูต้องสังเกตการทำงานของพนักงานปกติและพูดคุยกับพนักงานเหล่านี้เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนการสอนให้แก่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต่อไป

5. ครูสังเกตและบันทึกกฎระเบียบในองค์กรนั้น เพื่อให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลงเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถทำงานต่อไปได้

6. วิเคราะห์งานเป็นขั้นตอนย่อย ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเข้าใจและทำทักษะนั้นได้

7. ครูนำเสนอรายจ่าย และเจรจาต่อรองเกี่ยวกับลักษณะของงาน สถานที่ทำงาน ค่าจ้าง สวัสดิการพนักงาน ระยะเวลาในการทำงาน จำนวนชั่วโมง การช่วยเหลือในที่ทำงาน และการนิเทศติดตาม ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้รับรู้และตัดสินใจด้วย

8. ครูสอนงานหรือทักษะนั้น ๆ ให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และความช่วยเหลือในระยะแรก

9. ประสานงานกับหัวหน้างานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของพนักงานทุกคน และควรประสานงานกับพนักงานคนอื่น เพื่อให้เพื่อนร่วมงานมีส่วนในการแนะนำช่วยเหลือในขณะที่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาปฏิบัติงาน เมื่อไม่มีครูอยู่ด้วย

10. ครูค่อย ๆ ลดความช่วยเหลือลงตามแผนที่ได้วางไว้ เพื่อให้ให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำงานด้วยตนเองได้ในที่สุด

11. หลังจากลดบทบาทของตนลงแล้ว ครูอาจทำหน้าที่ให้คำปรึกษาอยู่ห่าง ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้ทำงานในกระบวนการของบริษัท โดยมีหัวหน้างานเป็นผู้นิเทศเช่นเดียวกับพนักงานคนอื่น ซึ่งจะทำให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถทำงานในหน้าที่ของตนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาครูอีกต่อไป

#### 4.3 แผนการให้การสนับสนุนนักเรียนพิการของครูผู้สอนงาน (Job Coach)

การทำแผนการให้การสนับสนุนนักเรียนพิการของครูผู้สอนงาน (Job Coach) ควรกำหนด 3 ข้อ ดังต่อไปนี้ (ชานาดา พุจีโกะ, 2560 : 37 - 38)

1) จังหวะที่ทำแผนการให้การสนับสนุน ควรกำหนดไว้ว่าทำช่วงไหนของระยะเวลาที่ให้การสนับสนุน

2) รูปแบบของแผนการให้การสนับสนุน

3) ลักษณะของการประชุมเพื่อทำแผนการให้การสนับสนุนนักเรียนพิการควรกำหนดไว้ว่าจัดการประชุมกับหน่วยงานใดและเมื่อไร

ข้อมูลที่ควรกำหนดไว้ในแผนการให้การสนับสนุนนักเรียนพิการมี ดังนี้

1) ชื่อนักเรียนพิการที่ได้รับการสนับสนุนจากครูผู้สอนงาน (Job Coach)

2) ชื่อผู้ประกอบการที่จะจ้างนักเรียนพิการ (ผู้ประกอบการที่ได้รับการสนับสนุน Job Coach)

- 3) ระยะเวลาที่ให้การสนับสนุน (ระบุวันที่และระยะเวลาในทุกข้อ) ประกอบด้วย
  - 3.1) ระยะเวลาที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ให้การสนับสนุนทั้งหมด
  - 3.2) ระยะเวลาที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ให้การสนับสนุนในช่วงเตรียม (ก่อนนักเรียนฝึกการทำงาน)
  - 3.3) ระยะเวลาที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ให้การสนับสนุนในช่วงสนับสนุนเต็มรูปแบบ (เริ่มแรกการทำงานของนักเรียนฝึก)
  - 3.4) ระยะเวลาที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ให้การสนับสนุนในช่วงติดตามผลการทำงาน (หลังครูผู้สอนงานลดบทบาทในการสนับสนุนแล้ว)
- 4) หน้าที่ที่นักเรียนฝึกได้รับมอบหมายในสถานประกอบการ (ระบุรายละเอียดของงานที่นักเรียนฝึกทำ)
- 5) กำหนดการในการจ้าง (ระบุวันที่และระยะเวลาของการฝึก การทดลองจ้างงาน และการทำสัญญา ซึ่งเป็นเป้าหมายของการให้การสนับสนุน)
- 6) ข้อสำคัญในการสอนทักษะอาชีพ เช่น การทำคู่มือที่ระบุขั้นตอนของการทำงาน การสอนมารยาท การพิจารณาความเป็นไปได้ของการย้ายตำแหน่งในกรณีที่มีปัญหาในตำแหน่งปัจจุบัน เป็นต้น
- 7) ข้อสำคัญในการสอนทักษะสังคม เช่น การทักทาย การรายงาน สอนวิธีการหลีกเลี่ยงการมีปัญหากับลูกค้า วิธีการใช้เวลาพักระหว่างทำงาน ฝึกการเดินทางไปสถานที่ทำงาน เป็นต้น
- 8) ข้อสำคัญในการสนับสนุนผู้ประกอบการ เช่น ประสานงานกับผู้ประกอบการ เพื่อเพิ่มเนื้อหางานของนักเรียนฝึก การขอความร่วมมือในการเพิ่มความเข้าใจของลูกค้าที่มีอยู่ต่อนักเรียนฝึกและนักเรียนฝึกที่เข้าทำงาน การขอความร่วมมือในการบันทึกการทำงานของนักเรียนฝึก เพื่อให้ทราบข้อที่ควรแก้ไข เป็นต้น
- 9) ข้อสำคัญในการสนับสนุนผู้ปกครองและครอบครัวของนักเรียนฝึก
- 10) ลักษณะการร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนคนพิการ เช่น กำหนดนัดประชุมกับสำนักงานจัดหางานเพื่อปรับแผนการสนับสนุน เป็นต้น

#### 4.4 การให้การสนับสนุนแก่นักเรียนฝึกในช่วงแรกของการทำงานของครูผู้สอนงาน

ในการให้การสนับสนุนนักเรียนฝึกในช่วงแรกของการทำงานนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นช่วงของการเปลี่ยนสถานที่ สิ่งแวดล้อมใหม่อาจส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านการทำงาน และด้านต่าง ๆ ขึ้นได้กับนักเรียนผู้ฝึกและผู้ประกอบการ ฉะนั้น ครูผู้สอนงาน (Job Coach) จึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในช่วงแรกของการทำงานของนักเรียนฝึก ดังนี้

- 1) เป็นผู้ให้ความรู้สึกมั่นคงแก่นักเรียนฝึก ในช่วงเริ่มแรกการทำงานนักเรียนฝึกมักมีอุปสรรคในการปรับตัวและการสื่อสารยังถูกจำกัด ทำให้นักเรียนฝึกมีข้อมูลเกี่ยวกับงาน และชีวิตประจำวันน้อย เป็นเหตุทำให้เกิดความกังวลและโดดเดี่ยว ซึ่งครูผู้สอนงาน (Job Coach) สามารถให้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับนักเรียนฝึกและให้การช่วยเหลือได้ ทำให้นักเรียนฝึกสบายใจ และไม่ขาดแรงจูงใจในการทำงาน

ข้อพึงระวัง ถ้าหากครูผู้สอนงาน (Job Coach) ให้การช่วยเหลือมากเกินไปจนความจำเป็นในช่วงนี้ อาจส่งผลให้นักเรียนฝึกและครอบครัวไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในวันข้างหน้า เป็นเหตุให้เกิดปัญหาในอนาคตได้

2) เป็นผู้ให้การสนับสนุนในเวลาที่ยากลำบาก ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ช่วยสอนงานนักเรียนพิการและครอบครัวในเวลาที่ยากลำบากเท่านั้น ไม่สามารถช่วยได้ตลอดไป ในที่สุดนักเรียนพิการต้องจากครูผู้สอนงาน (Job Coach) และได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในสถานประกอบการเพื่อทำงานต่อเนื่องต่อไปดังนั้น ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ควรจำกัดบทบาทของตนและเน้นการสร้างเครือข่ายการสนับสนุนคนพิการในสถานประกอบการแทน

3) เป็นผู้ให้ตัวอย่างแก่ผู้ประกอบการในการสนับสนุนนักเรียนพิการ การกระทำทุกอย่างของครูผู้สอนงาน (Job Coach) ที่ทำกับนักเรียนพิการนั้น เป็นแบบอย่างแก่ผู้ประกอบการ ถ้าหากครูผู้สอนงาน (Job Coach) ทำกริยา วาจา ไม่เหมาะสมต่อนักเรียนพิการในสถานประกอบการ ผู้ประกอบการก็จะทำตามและนักเรียนพิการก็จะได้รับผลเสียตลอดระยะเวลาที่ทำงานอยู่ที่นั่น ดังนั้นครูผู้สอนงาน (Job Coach) จึงควรระมัดระวังในการกระทำต่อนักเรียนพิการตลอดเวลา

4) เป็นผู้เชี่ยวชาญที่กล้านำเสนอความรู้และการจัดการต่อผู้ประกอบการ ครูผู้สอนงาน (Job Coach) ถือเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมอาชีพที่เข้าทำงานในสถานประกอบการ ผู้ประกอบการส่วนมากมีประสบการณ์ในการจ้างคนพิการน้อย ครูผู้สอนงาน (Job Coach) จึงควรกล้านำเสนอความรู้และการจัดการที่เหมาะสมกับนักเรียนพิการต่อผู้ประกอบการเสมอ เช่น นำเสนอขั้นตอนในการจ้างนักเรียนพิการเข้าทำงานหรือการฝึกงานภายในสถานประกอบการ การแนะนำประเภทงานที่เหมาะสมกับนักเรียนพิการที่ผู้ประกอบการสามารถจ้างได้ การแนะนำสิ่งที่จะหวังในการจ้างงานนักเรียนพิการ เป็นต้น

ข้อต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนงาน (Job Coach) นำเสนอ ควรจัดเป็นเอกสารที่ผู้ประกอบการเข้าใจได้ง่ายและเป็นต้นแบบการปฏิบัติในการจ้างงานนักเรียนพิการได้ และเมื่อมีความจำเป็นครูผู้สอนงาน (Job Coach) ก็ควรปฏิเสธการจัดการของผู้ประกอบการ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของนักเรียนพิการ เมื่อเห็นว่าการจัดการนั้นทำให้นักเรียนพิการเสียประโยชน์มากกว่าได้



ภาพที่ 56 ครูผู้สอนงาน (Job Coach) สร้างความเข้าใจกับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับชั้นมัธยม ศึกษาตอนปลาย ก่อนการออกฝึกการทำงานในสถานประกอบการ



ภาพที่ 57 ครูผู้สอนงาน (Job Coach) สร้างความเข้าใจกับผู้ประกอบการ และเพื่อนร่วมงานของนักเรียนบกพร่องทางสติปัญญา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติในการฝึกการทำงานในสถานประกอบการของนักเรียน

จากการดำเนินงานของครูฝึกอาชีพหรือครูสอนงาน (Job Coach) ที่กล่าวอ้างในข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดหางานและการสอนทักษะการทำงาน ต้องดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน มีการวางแผนอย่างรอบคอบ และมีการประสานความร่วมมือกันหลายฝ่าย ทั้งตัวนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้ปกครอง ครูผู้ประสานงานและครูสอนงาน (Job Coach) รวมทั้งบุคลากรในหน่วยงานที่รับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเข้าทำงาน ไม่ว่าจะเป็นนายจ้าง หัวหน้างาน ผู้ทำหน้าที่นิเทศติดตาม หรือแม้กระทั่งเพื่อนร่วมงาน หากทุกอย่างดำเนินไปอย่างเป็นระบบตามที่วางแผนไว้ตามแผนการให้บริการเปลี่ยนผ่านเฉพาะบุคคล (ITP) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ก็จะสามารถทำงานได้อย่างราบรื่น ทำให้มีรายได้เลี้ยงชีพและสามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระได้อย่างแท้จริง

#### 4.5 ข้อควรคำนึงในการสอนทักษะการทำงาน

การสอนทักษะการทำงานให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในสถานที่ฝึกงานจริง หรือในสถานการณ์จริงนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะ เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการทำงานจริง ทั้งในเรื่องของการทำงาน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน แต่ครูก็ควรพิจารณาถึงประเด็นที่จะต้องควรคำนึงถึงในการสอนทักษะการทำงานดังกล่าวต่อไปนี้

4.5.1 สถานที่ในการสอน การสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในสถานที่จริงต้องมีการทำงานเป็นทีม ดังนั้นครูจึงต้องมีการวางแผนการสอนร่วมกันก่อนสอน เมื่อสามารถระบุสถานที่สอนที่มีความเหมาะสมได้แล้ว จึงติดต่อกับนายจ้าง หรือบุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในหน่วยงานนั้นโดยตรง เพื่อตกลงร่วมกันว่า นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องทำงานในลักษณะใด นายจ้างคาดหวังอะไร ผลที่นายจ้างต้องการเป็นอย่างไร และครูผู้ฝึก (Job Coach) ต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง เป็นต้น

4.5.2 งบประมาณและสนับสนุน ข้อดีของการสอนในสถานที่จริงก็คือ ทางโรงเรียนไม่ต้องเตรียม หรือจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการฝึกทำงานในสถานที่จริงให้กับนักเรียน เพราะสามารถใช้อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ได้จากสถานที่ทำงานนั้นได้เลย แต่ต้องเตรียมค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางทั้งของนักเรียนและของครูผู้ฝึก หรือค่าน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับพาหนะรับส่ง และการจัดหาบุคลากรที่เป็นครูผู้ฝึก (Job Coach) ให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน เนื่องจากการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจำเป็นต้องมีครูผู้ฝึกดูแลอย่างต่อเนื่องในขณะทำงาน โรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้อย่างเพียงพอ

4.5.3 บุคลากร นอกจากการจัดหาครูผู้สอนที่เหมาะสมกับลักษณะงานแล้ว การสอนทักษะในสถานที่จริง ต้องใช้บุคลากรต่อจำนวนนักเรียนมากกว่าการสอนในโรงเรียน เพราะต้องจัดการสอนเป็นรายบุคคลเพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการ ความสะดวกสบายของนักเรียน และครอบครัวด้วย นอกจากนี้ ความเข้มข้นของการฝึกสอนนักเรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน เช่น นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาบางคนต้องการให้ครูผู้ฝึก (Job Coach) ไปสอนเพียงสัปดาห์แรกก็สามารถเข้าใจลักษณะงานและพอทำได้บ้าง ต่อไปจึงอาจเพียงต้องการคำแนะนำจากเพื่อนร่วมงานเท่านั้น ในบางคนอาจจะต้องได้รับการสอนอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานและต่อเนื่องจึงจะสามารถทำงานนั้น หรือพอเข้าใจงานนั้นได้ เป็นต้น

4.5.4 การเดินทาง ต้องคำนึงว่าสถานที่ทำงานที่เหมาะสมนั้นต้องมีรถโดยสารประจำทางผ่าน ไม่เช่นนั้น นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะไม่สามารถเดินทางไปทำงานด้วยตนเองได้ ถึงแม้ว่าบางโรงเรียนอาจจะมีรถยนต์เพื่อรับส่งนักเรียนในการไปทำงานก็ตาม แต่การให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการไปทำงานโดยรถโดยสารประจำทางด้วยตนเอง ก็เป็นวิธีการฝึกให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีทักษะในการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง รู้จักการช่วยเหลือตนเองเมื่อต้องไปใช้ชีวิตที่บ้านหรือในชุมชน ดังนั้น ก่อนการฝึกงานในสถานที่จริง ครูผู้ฝึก หรือทีมงานที่รับผิดชอบต้องสำรวจเรื่องการเดินทางให้แน่ชัดเสียก่อน

4.5.5 การประกันความปลอดภัย ถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับความปลอดภัยในการทำงานของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ดังนั้น นักเรียนและครูผู้ฝึก (Job Coach) จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ของสถานที่ทำงานอย่างเคร่งครัด สำคัญที่สุดคือการป้องกันการบาดเจ็บหรืออันตรายจากการทำงาน บุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องตรวจสอบแน่ใจว่าไม่มีสถานการณ์ใดที่จะทำให้ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นอันตรายได้ นอกจากนี้ ความปลอดภัยในระหว่างการเดินทางไปกลับที่ทำงานของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาก็จำเป็นที่ครูผู้ฝึก หรือผู้ที่รับผิดชอบก็ต้องคำนึงถึงไม่น้อยเช่นเดียวกัน

จึงพอสรุปได้ว่า ในการสอนหรือฝึกทักษะการทำงานในสถานที่จริงให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญานั้น มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเพื่อให้กระบวนการในการฝึกงานของนักเรียนประสบความสำเร็จ คือ สถานที่ในการสอน งบประมาณสนับสนุน บุคลากร การเดินทาง และการประกันความปลอดภัย ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนที่จะต้องมอบหมายหรือแต่งตั้งครูผู้ฝึกหรือบุคลากรรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ เหล่านี้โดยเฉพาะ เพื่อให้การสอนทักษะอาชีพหรือการสอนงานของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ



ภาพที่ 58 ปัจจัยที่ส่งผลให้การฝึกงานอาชีพของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาประสบความสำเร็จ